

ביאור הדף מסכת בבא בתרא דף ע"ח

במשנה הובאה מחלוקת רבי יהודה וחכמים שלדעת חכמים אדם שמכר את הצמד שהוא העול המחבר את השוורים יחד לחרישה לא מכר את הבקר ולהפך, ולא משנה מה היה סכום המקח, אך לדעת רבי יהודה הדמים מודיעים ואם סכום המקח היה בשווי הצמד והבקר שניהם מכורים. ושאלת הגמרא שאם לדעת חכמים אין דמי המקח ראייה שנדע על מה הייתה המכירה, אם כך יתכן שהקונה יתן למוכר דמים של שוי הצמד עם הבקר ורק הצמד יהיה מכור, ואם כך יש כאן ביטול מקח כדין כל אדם שמכר לחבירו דבר ביותר משישית משווי.

ואי אפשר לומר שלחכמים לא סוברים את הדין של ביטול מקח לרבנן שהרי שנינו במשנה שרבי יהודה אומר שהמוכר ספר תורה בהמה ומרגלית אין להן אונאה כי אדם מוכן לשלם עליהם יתר על שוויים, ואמרו לו חכמים שרק לשאר הדברים שנמנו שם במשנה כקרקעות ועבדים וכו' אין הונאה, אך לבהמה ס"ת ומרגלית וכן לשאר דברים יש דין הונאה.

ועונה הגמרא שאכן כוונת חכמים שאם יש כאן דמים יתרים על שווי הצמד באמת יהיה כאן ביטול מקח, אך למרות זאת אין הבקר מכור, אלא רק יש כאן ביטול מקח.

תירוץ נוסף אומרת הגמרא שאין כאן ביטול מקח, ורק הצמד מכור בכל דמי המקח, ואף שבכל מקום כן מודים חכמים שיש ביטול מקח, זה רק בשיעור שיתכן שהקונה טעה וחשב שזה שווי המקח, אך בפער גדול שוודאי שלא הייתה כאן טעות, אנו אומרים שכוונת הקונה הייתה לתת למוכר את ההפרש כמתנה, כי וודאי שהוא לא טעה כל כך ולכן אין המקח בטל.

משנה. המוכר את החמור לא מכר עמו את כליו, ולדעת נחום המדי המוכר את החמור מכר כליו. ודעת רבי יהודה שפעמים מכורין פעמים אינן מכורין כיצד היה חמור לפניו וכליו עליו ואמר לו הקונה מכור לי חמורך זה הרי כליו מכורין, אבל אם הקונה אמר למוכר חמורך הוא אין כליו מכורין.

גמרא. במשנה נחלקו תנא קמא ונחום המדי האם המוכר את החמור מכר כליו או לא, וביאר עולא שהמחלוקת של נחום המדי ותנא קמא זה דווקא בכלי החמור המיועדים למשא שהם שק ודיסקיא שמניחים בהם את משוי החמור, וכומני שבו נושאים את הנשים על החמור, שלדעת תנא קמא סתם חמור מיועד לרכב עליו, וכלים אלו אינם מיועדים לרכיבה אלא למשאוי, ונחום המדי סובר שסתם חמור מיועד למשאוי ולא רק לרכיבה, אבל כלי החמור המיועדים לרכיבה כגון אוכף ומרדעת, וקילקלי וחבק שהם הרצועות שרותמים בהם את החמור, לדעת כולם מכורים יחד עם החמור.

ומקשה הגמרא על עולא שהרי שנינו בברייתא שהאומר לחבירו חמור וכליו אני מוכר לך הרי זה מכר את האוכף ואת המרדעת ואת הקילקלי ואת החבק, אבל לא מכר שק ודיסקיא וכומני, ואם אמר לו היא וכל מה שעליה מכורים, כולם מכורים. ומשמע מהברייתא שרק אם אמר שהחמור וכליו מכורים הוא מכר את האוכף והמרדעת וכלי הרכיבה, אך אם לא אמר חמור וכליו אני מוכר אלא מכר את החמור סתם, אף האוכף והמרדעת ושאר כלי החמור אינם מכורים, והרי לדעת עולא כלי הרכיבה מכורים תמיד.

ועונה הגמרא שבאמת כוונת הברייתא שתמיד האוכף והמרדעת מכורים, אלא שהחידוש בדברי הברייתא הוא שאפילו אם המוכר אמר הוא מוכר חמור וכליו למרות זאת רק החמור וכלי הרכיבה מכורים אך לא כלי המשוי כשק וכו'.

וביאר רב פפא בר שמואל שכומני הינו מרכב לאשה שעליו יושבת האשה הרוכבת על החמור.

ומסתפקת הגמרא האם מה שנחלקו תנא קמא ונחום המדי האם המוכר את החמור מכר כליו או לא, זה במקרה שבשעת המכירה הכלים היו על החמור, אבל אם בשעת המכירה הם לא היו על החמור מודה נחום המדי שהמוכר את החמור לא מכר כליו.

או שמא להפך שהם נחלקו דווקא במקרה שהכלים לא היו על החמור בשעת המכירה, אבל אם הם היו עליו בשעת המכירה, מודים חכמים שהכלים מכורים יחד עם החמור.

ומנסה הגמרא להוכיח מהברייתא שהובאה לעיל שאמרה שאם המוכר אמר שהחמור וכל מה שעליו מכורים כולן מכורים, ומשמע שרק אם המוכר אמר שהיא וכל מה שעליה מכורה אז כולם מכורים, ואם לא אמר אין כולם מכורים, ואם המחלוקת של נחום המדי וחכמים זה באופן כזה שהכלים על גבי החמור, מובן שהדין הזה שנאמר בברייתא שרק אם אמר היא וכל מה שעליה הם מכורים הוא לדעת חכמים שסוברים שהמוכר את החמור סתם לא מכר כליו.

אבל אם נחלקו חכמים ונחום המדי באופן שאין הכלים על החמור אבל כשהכלים על החמור אף לדעת חכמים הכלים מכורים ואף במוכר את חמורו סתם, מי הוא הסובר בברייתא שאף כשהכלים על החמור הם לא מכורים, אלא אם יאמר המוכר שהיא וכל מה שעליה מכורים.

ועונה הגמרא שאפשר לומר שבאמת אם הכלים על הבהמה אף לדעת חכמים הם מכורים ואף אם לא אמר לו היא וכל מה שעליה, ומה שאמרה הברייתא שרק אם אמר לו היא וכל מה שעליה כולם מכורים, כוונת הברייתא במקרה שאין הכלים עליו, שאם המוכר אמר לקונה שהיא מכורה עם כל מה שראוי להיות עליה, שאז כולם מכורים אף לדעת חכמים, אבל אם לא אמר לו כך אלא בסתם אין הכלים מכורים כיון שהם אינם עליה.

ומביאה הגמרא את דברי רבי יהודה במשנה שאמר שאם היה חמור וכליו עליו, אם אמר לו חמורך זה הוא וכליו מכורים ואם אמר לו חמורך הוא אין הכלים מכורים, ומנסה הגמרא להוכיח שמחלוקת נחום המדי וחכמים זה במקרה שהכלים על גבי החמור, וכפי המקרה שהביא רבי יהודה, כיון שמבינה הגמרא שרבי יהודה דיבר על אותו מקרה שעליו נחלקו נחום המדי וחכמים.

אך דוחה הגמרא ואומרת שאין ראייה, ויתכן לומר שרבי יהודה דיבר על מקרה שהכלים על גבי החמור, אך נחום המדי וחכמים נחלקו במקרה שאין הכלים על גבי החמור.

עמוד ב'

וניסה רבינא להוכיח לרב אשי שמחלוקת נחום המדי וחכמים היא במקרה שהכלים אינם על גבי החמור, שהרי שנינו במשנה שמכר את הקרון לא מכר עמו את הפרדות, ורב תחליפא בר מערבא שנה ברייתא לפני רבי אבהו שהמוכר את הקרון מכר את הפרדות, וביאר לו רבי אבהו שאין זה סתירה, אלא שהמוכר את הקרון של המשנה מדובר שאין הקרון אדוק ומחובר לפרידות בשעת המכירה, ולכן המוכר את הקרון לא מכר את הפרידות עמו, אך הברייתא שאומרת שהמוכר את הקרון מכר עמו את הפרידות מדברת על מקרה שהפרידות היו אדוקים ומחוברים לקרון בשעת המכירה, ואז ודאי שדעתם על מכירת הקרון עם הפרידות.

ולמעשה רואים שהמשנה שאומרת שהמוכר את הקרון לא מכר את הפרידות מדובר על מקרה שאינם אדוקים בו, ואם כך ניסה רבינא להוכיח לרב אשי שאף המקרה של המוכר את החמור מדובר על מקרה שאינו אדוק בכליו דהיינו שאינם עליו.

אך השיב לו רבינא שאין מכאן ראייה, שהרי לפי דבריו היה אפשר להוכיח הפוך מתחילת דברי המשנה שאומרת שהמוכר את הספינה לא מכר עמה את העבדים ולא את האנתיקי, וביאר רב פפא שאנתיקי הכוונה לסחורה שמונחת בספינה, וכפי שלא הוכחנו ממה שהאנתיקי מונחת בספינה שהכלים מונחים על גבי החמור, כך אי אפשר להוכיח ממה שהפרידות אינם אדוקים בקרון, שהכלים אינם מונחים על גבי החמור, אלא צריך לומר שהמשנה אמרה כל דין לגופו ואין להוכיח אחד מהשני.

אמר אב"י שאת הדין שכאשר אדם מוכר דבר הוא מוכר אותו וכל תשמישיו מצינו בדעת כמה תנאים, רבי אליעזר ורבן שמעון בן גמליאל, ור' מאיר, ורבי נתן, וסומכוס, ונחום המדי.

את דעת רבי אליעזר מצינו במשנה שאמר שהמוכר את בית הבד מכר את הקורה. ודעת רשב"ג מצינו במשנה שרשב"ג אומר שהמוכר את העיר מכר את הסנטר דהיינו השדות שסביב העיר, או העבד שאחראי על תחומי השדות. ודעת ר' מאיר מצינו בברייתא שאמר ר' מאיר שאדם שמכר את הכרם מכר עמו את תשמישי הכרם. ודעת רבי נתן וסומכוס מצינו שהם סוברים שהמוכר את הספינה מכר את עמה את הסירה הקטנה הנקראת ביצית או דוגית. ודעת נחום המדי מצינו במשנה שהמוכר את החמור מכר כליו.

במשנה הובאה דעת רבי יהודה שאדם שמכר את החמור פעמים שכליו מכורים עמו ופעמים שלא, כיצד היה חמור לפניו וכליו עליו ואמר לו מכור לי חמורך זה כליו מכורין חמורך הוא אין כליו מכורין.

ושאלת הגמרא מה ההבדל בין אם אמר חמורך הוא או חמורך זה, ומבאר רבא שאם הקונה אמר למוכר שהוא רוצה לקנות את חמורו זה, רואים שהוא יודע שזה חמורו, ומה ששאל האם חמורך זה, והוסיף בדברים לומר חמורך זה ולא מכור לי חמורך, זה מחמת שרוצה לקנות את החמור כפי שהוא עם כליו, אך אם אמר לו חמורך הוא, כוונתו הייתה לשאול האם הוא מוכן למכור לו את החמור, אך אין כאן תוספת דברים וממילא הרי זה כאילו מכר את החמור סתם שלא מכר את כליו.

משנה. המוכר את החמור מכר את עמה הסיח, אך אם מכר את הפרה לא מכר את בנה, מכר אשפה מכר זבלה, מכר בור מכר מימיו, מכר כוורת מכר דבורים, מכר שובך מכר יונים.

גמרא. שואלת הגמרא מה ההבדל בין המוכר פרה שלא מכר עמה את בנה, לבין המוכר חמור שמכר עמה את בנה שהרי אם מדובר במשנה שהמוכר אמר שהוא מוכר אותה ואת בנה, אף הפרה ובנה יהיו מכורים, ואם מדובר שהוא אמר שמוכר רק את אותה ולא אמר בנה, מדוע המוכר את החמור מכר בנה.

וביאר רב פפא שמדובר שהמוכר אמר לקונה חמור מניקה ופרה מניקה אני מוכר לך. והוא הוסיף בדברים לומר שהיא מניקה, ואמנם פרה מניקה יתכן שהוא אמר זאת כדי לומר לו שהיא נותנת חלב, אך חמור מניקה אין בזה שום נפקא מינה לקונה, כי אין לו צורך לחלבה כי הוא אסור, ולכן וודאי שמה שאמר לו זאת הוא כדי לומר לו שהוא מוכר לו אף את בנה יחד עמה.

ומבאר הגמרא מדוע קורים לבן החמור סיח, כיון שהוא מהלך כשקוראים לו בשיחה נאה, ושלא כמו החמורים הזקנים שצריכים עול כדי להולכים.

ומביאה הגמרא ביאור שאמר ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יוחנן ביאור על הפסוקים "על כן יאמרו המשלים בואו חשבון תיבנה ותכונן עיר סיחון, כי אש יצאה מחשבון להבה מקרית סיחון אכלה ער מואב בעלי במות ארנון וגו', ונזירם אבד חשבון עד דיבן ונשים עד נפח אשר עד מידבא".

ומבאר הגמרא ש"על כן יאמרו המשלים" הכוונה לאלו המושלים ביצרים, "בואו חשבון" בואו ונחשב חשבוננו של עולם הפסד מצוה בעולם הזה כנגד שכרה בעולם הבא, ושכר עבירה בעולם הזה כנגד הפסדה בעולם הבא, "תבנה ותכונן" אם אתה עושה כן תבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא.

"עיר סיחון" אם משים אדם עצמו כעיר זה שמהלך אחר סיחה נאה, והוא הולך אחר יצרו הרע, עליו נאמר "כי אש יצאה מחשבון" שתצא אש מאלו המחשבים את שכר המצווה והפסד העבירה, ותאכל את שאינן מחשבין, "ולהבה מקרית סיחון" מקרית הצדיקים שנקראו שיחין, "אכלה ער מואב" זה המהלך אחר יצרו כעיר זה שמהלך אחר סיחה נאה, "בעלי במות ארנון" אלו הגאוותנים הנקראים גסי הרוח וכפי שאמר מר שכל אדם שיש בו גסות הרוח נופל בגיהנם.

ועל הפסוק "ונזירם" מבאר הגמרא שהכוונה שאמר רשע אין רם, "אבד חשבון" אבד חשבוננו של עולם, "עד דיבון" אומר לו הקב"ה המתן עד שיבא דין, "ונשים עד נפח" עד שתבוא אש שאינה צריכה ניפוח אלא מנופח מעצמה, "עד מידבא" עד שתדאיב את נשמתו. או עד שיעשה עמו הקב"ה מה שיעשה לרשעים בעולם הבא. אך בעולם הזה דרכם צלחה כדי לתת להם שכרם ולטורדם מהעולם הבא.